

УДК 371.134:78(043)

DOI: 10.31499/2307-4906.4.2019.200207

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА НА ЗАНЯТТЯХ З ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ

Хижко Олександр, кандидат педагогічних наук, викладач музичних дисциплін, Комунальний вищий навчальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка».

ORCID: 0000-0002-2061-9447

E-mail: avtorefer@gmail.com

Стаття присвячена розкриттю специфіки формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з основного музичного інструменту. У процесі дослідження застосовувалися методи теоретичного та емпіричного дослідження (аналіз наукової літератури, синтез, систематизація, узагальнення). Опрацьовуючи наукові джерела ми відзначили, що проблемі формування фахових компетентностей присвячено багато праць, але проблема формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з основного музичного інструменту є недостатньо дослідженою.

Ключові слова: вища мистецька освіта, компетентнісний підхід, фахові компетентності, майбутній вчитель музичного мистецтва, професійна діяльність, освітня програма, основний музичний інструмент, міждисциплінарні зв'язки.

FORMATION OF A FUTURE MUSIC TEACHER'S PROFESSIONAL COMPETENCIES IN PRIMARY MUSICAL INSTRUMENT CLASSES

Khyzhko Oleksandr, PhD in Pedagogical Sciences, Lecturer of Music Disciplines, Communal Higher Educational Institution "Taras Shevchenko Uman Humanitarian Pedagogical College".

ORCID: 0000-0002-2061-9447

E-mail: avtorefer@gmail.com

The paper deals with providing the insight into formation specifics of a future music teacher's professional competencies in primary musical instrument classes. Theoretical and empirical research methods (analysis of academic literature, synthesis, systematization, generalization) were applied in the research process. Reviewing academic sources, we have noted that, while the matter of professional competency formation has been considered in many papers, the matter of a future music teacher's formation of professional competencies in primary musical instrument classes is not studied sufficiently. Having analyzed educational and professional programs, we have determined that professional competencies of a future music teacher include:

- artistic and aesthetic competency (centres around the formation of artistic worldview of a student);
- psychological and pedagogical competency (mastery of basic knowledge in pedagogics and psychology, ability to implement it in learning and professional activities);
- musical and theoretical competency (application of knowledge acquired in other disciplines when interpreting and performing a piece of music);

- *instrument competency (ability to use a musical instrument fluently);*
- *performance competency (ability to conduct cultural, educational, as well as concert activities in the setting of a public performance).*

We have concluded that competency-based approach to the training of future music teachers is built on interdisciplinary relations of professional disciplines, where the subject area comes into correlation with a variety of music activities and targets at developing focus on self-development artistic potential of future music teachers.

Keywords: *higher artistic education, competency-based approach, professional competencies, future music teacher, professional activity, educational program, primary musical instrument, interdisciplinary connections.*

Сучасні зміни, що відбуваються в суспільній та економічній сфері нашої держави на етапі входження України в світовий освітній простір є рушійними силами інноваційних процесів у сфері освіти. Відбувається переорієнтація процесу професійно-педагогічної підготовки на європейські стандарти. У зв'язку з цим посилюються вимоги не тільки до професійного зростання вчителів, а й до його особистісних якостей, що проявляються в готовності майбутніх вчителів до саморозвитку та самоосвіти, їх умінні визначати особистісні способи творчої самореалізації та сформованості фахових компетентностей. Відповідно, значно зростають вимоги до особистості вчителя мистецьких дисциплін, зокрема, вчителя музичного мистецтва. Адже саме його здатність до використання набутого досвіду у професійній, художньо-творчій та самостійній діяльності, згідно з універсальними загальнолюдськими художньо-естетичними цінностями та світоглядними позиціями є визначальними у процесі формування особистості учнів.

Проблема формування професійних та фахових компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців – представників мистецької педагогіки. Різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх музикантів-педагогів висвітлюються у наукових працях таких науковців, як: Л. Гаврілова, О. Горбенко, Т. Карпенко, Л. Масол, О. Олексюк, Т. Пляченко, І. Полубояриної, Р. Савченко, А. Растригіної, С. Світайло, О. Щолокової та ін. Наукові тлумачення цього поняття зазвичай пов'язані з готовністю до здійснення професійної музично-педагогічної діяльності в школі, здатністю до успішної фахової самореалізації, творчим розвитком особистості.

Вагомим внеском у дослідження процесу формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва є праця Т. Пляченко [6]. Вона присвячена розкриттю структури та змісту фахових компетентностей, формування яких здійснюється на заняттях з музично-інструментальних дисциплін.

Також варто відзначити дослідження Ж. Карташової, яка у своєму дослідженні обґрунтовує методику фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі музично-виконавських дисциплін [3].

Теоретичні дослідження та аналіз показали, що проблема формування фахових компетентностей на заняттях з музичного інструменту є актуальною, оскільки в руслі сучасних освітніх тенденцій учитель музичного мистецтва має вміти на високому рівні виконувати музичні твори різного ступеня складності; знайомити учнів з історією їх написання; розширювати словниковий запас учнів; вчити розрізняти засоби музичної виразності та стилістичні особливості музичних творів; вміти читати з листа, транспонувати та володіти навичками творчого музикування. Вищезазначені уміння та

здатності найбільш якісно можна сформувані на заняттях з основного музичного інструменту і саме дослідженню цієї проблеми присвячена наша стаття.

Мета статті полягає у визначенні специфіки формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з основного музичного інструменту.

У нормативних документах, таких як закони України «Про освіту», «Про вищу освіту» та Національній доктрині розвитку освіти в Україні увага акцентується на педагогові-професіоналові зі сформованими особистісними та професійними компетентностями. Такий педагог є рушійною силою модернізації системи освіти. У Законі України «Про вищу освіту» [2] поняття «компетентність» визначено як динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Реалізація компетентнісного підходу в сучасній системі освіти можлива лише за умови, якщо процес навчання у закладі вищої освіти буде спрямований на зацікавлення та чітку мотиваційну установку студентів; обґрунтування власної позиції щодо тих чи інших питань; формування не просто умінь та навичок, а професійних здатностей майбутніх учителів, що ґрунтуються на конкретних життєвих ситуаціях та мисленнєвих операціях.

У зв'язку з упровадження компетентнісного підходу в освітній процес, розробка програм для бакалаврів та магістрів музичного мистецтва зазнала деяких змін. Зокрема, це визначається необхідністю розподілу програм на певні блоки, відповідно до яких у студентів формуються загальні та фахові компетентності. Основою будь-якої освітньої програми спеціальності «Музичне мистецтво» є цикл дисциплін, що забезпечує формування саме фахових компетентностей майбутніх учителів. До таких дисциплін можна віднести «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Вокальний клас», «Хорове диригування», «Оркестровий клас» та ін. Специфіка формування фахових компетентностей полягає у тому, що вони системно формуються, у тісному взаємозв'язку усіх вищезазначених дисциплін. Але ми хочемо розглянути формування фахових компетентностей на заняттях з основного музичного інструменту. Основні завдання підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з основного музичного інструменту було визначено у ряді програм [1]. Згідно з робочими програмами, до переліку фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва віднесено: художньо-естетичну, психолого-педагогічну, музично-теоретичну, інструментально-виконавську та концертно-сценічну компетентність. Розглянемо кожну з них детальніше.

Художньо-естетична компетентність. В її основі – система знань про художню культуру, уявлення про естетичну сферу життєдіяльності людини, завдяки яким у студентів формуються художньо-світоглядна позиція, уміння інтерпретувати твори музичного мистецтва та обґрунтовано висловлювати своє ставлення до них. На заняттях з основного музичного інструменту ця компетентність є важливою, оскільки в процесі її формування студент може оволодіти здатностями до: інтерпретації культурних явищ різних епох, музичних творів різних жанрів, стилів і форм; створення художнього образу музичного твору; художньо-естетичного та морально-духовного

самовдосконалення, самоосвіти; творчого розв'язання різноманітних практичних завдань.

Психолого-педагогічна компетентність. У своєму дослідженні Н. Кузьміна розглядає психолого-педагогічну компетентність як складову педагогічної компетентності серед таких компонентів, як: спеціальна компетентність – знання та досвід діяльності в межах навчальної дисципліни та спеціальності, за якою здійснюється підготовка фахівця, знання способів розв'язання творчих завдань; методична компетентність – володіння різними методами навчання, знання психологічних законів, закономірностей і механізмів засвоєння суб'єктами навчання знань і вмінь у процесі навчання; диференціально-психологічна компетентність – уміння виявляти особистісні якості, визначати й враховувати емоційний стан суб'єктів навчання, уміння грамотно будувати взаємостосунки; аутопсихологічна компетентність – уміння усвідомлювати мету, сенс, зміст і результати власної діяльності, знання про способи професійного самовдосконалення, уміння бачити причини недоліків у своїй діяльності. Науковець вважає, що зміст психолого-педагогічної компетентності полягає в оволодінні педагогічною діагностикою; умінні педагога будувати педагогічно доцільні взаємини з суб'єктами навчання та здійснювати індивідуальну роботу на основі результатів педагогічного діагностування; знаннях основ вікової психології, психології міжособистісного та педагогічного спілкування; умінні розвивати в суб'єктів навчання стійкий інтерес до самовдосконалення [4].

Якщо говорити про формування психолого-педагогічної компетентності на заняттях з основного музичного інструменту, до основних її компонентів належить: володіння базовими знаннями з педагогіки і психології, уміння їх реалізувати у навчальній і професійній діяльності; розуміння й дотримання у практичній діяльності основних завдань і принципів музичної педагогіки; готовність виконувати функції вчителя музичного мистецтва. Тобто, на занятті студент має не просто виконати музичний твір, а й зрозуміти, як правильно можна представити цей твір на уроках музичного мистецтва; як, застосовуючи вже отримані знання на заняттях з педагогіки та психології, донести до учнів розуміння специфіки стилю чи форми конкретного музичного твору та ін.

Музично-теоретична компетентність. Формування даної компетентності на заняттях з основного музичного інструменту полягає у тому, що у процесі інтерпретації та виконання музичного твору студент застосовує знання, отримані на таких дисциплінах: «Історія музики», «Теорія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних творів». У процесі попереднього розбору музичного твору, можливих варіантах втілення художнього образу та інтерпретаційних моментах викладачу важливо навчити студента правильно застосовувати знання з вищевказаних дисциплін. Адже саме ці знання забезпечують підґрунтя для якісного аналізу музичного твору, розуміння його специфіки, розкриття стилістичних та жанрових особливостей. Як результат – студент з першого розбору не просто виконуватиме музичний твір по нотах, а й усвідомлюватиме його змістове наповнення, композиторський задум та особливості виконання відповідно до історичного періоду, в який він був створений.

Інструментально-виконавська компетентність. Досліджуючи процес формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з

музично-інструментальних дисциплін Т. Пляченко говорить про те, що опанування студентами основних форм музично-інструментальної діяльності вчителя музичного мистецтва (сольне виконання, самостійна робота над музичним твором, акомпанування, читання нот з аркуша, транспонування, гра в ансамблі, творче музикування тощо) здійснюється на заняттях з основного й додаткового музичних інструментів, концертмейстерського й оркестрового класів. Володіння музичним інструментом (або кількома інструментами) є важливою умовою фахової компетентності вчителя музичного мистецтва, тому процес навчання в інструментальних класах має бути орієнтованим на формування у студентів *інструментально-виконавської компетентності* [6, с. 148].

Оскільки інструментально-виконавська компетентність передбачає здатність майбутнього вчителя музичного мистецтва до вільного використання музичного інструменту на заняттях з музичного мистецтва, то, формуючи цю компетентність майбутніх педагогів на заняттях з основного музичного інструменту ми маємо орієнтуватися на:

- знання музичного репертуару, здатність добирати музичні твори для проведення уроків музичного мистецтва у різних класах;
- уміння здійснювати ґрунтовний аналіз музичних творів для уроків музичного мистецтва;
- володіння технікою гри на музичному інструменті (аплікатура, точність інтонації, штрихи, звуковедення);
- здатність до інтерпретації музичних творів, з урахуванням авторського задуму, стилю, жанрових особливостей твору;
- здатність до самоаналізу та саморефлексії у процесі виконання музичних творів;
- здатність до музичного показу інструментальних та вокальних творів, розуміння специфіки виконання музичного супроводу вокальних творів.

Концертно-сценічна компетентність. Дана компетентність передбачає здатність до культурно-освітньої та концертно-виконавської діяльності в умовах публічного виступу; сформованість сценічної культури виконавців, артистизм та уміння передати художній образ у процесі сценічного виконання музичного твору.

Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва ґрунтується на міждисциплінарних зв'язках фахових дисциплін, де предметна галузь співвідноситься з різновидами музичної діяльності і має на меті розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів музичного мистецтва, орієнтацію на саморозвиток. Варто відзначити, що мотивація студентів до самоосвіти та саморозвитку є однією з найважливіших проблем сучасної системи освіти. Це результат того, що цифрові технології заповнили усі сфери життєдіяльності людини, і студенти не відчують такої необхідності до ґрунтовного засвоєння нових знань як раніше, адже є вільний доступ до інформації у будь-який момент. І саме цій проблемі будуть присвячені наші подальші дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуральник Н. П. Комплект типових навчальних програм з дисципліни «Основний музичний інструмент – фортепіано» [для студ. вищих навч. закладів музичної галузі в структурі педагогічної освіти]. 2-е вид., доп. Київ: НПУ, 2007. 86 с.

2. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014 р. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrainy-pro-vyschu-osvitu>.
3. Карташова Ж. Обґрунтування методики фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі музично-виконавських дисциплін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 14. С. 78–86.
4. Кузьміна Н. В. Профессионализм педагогической деятельности. СПб.: СПбГУ, 1993. 63 с.
5. Методичні рекомендації з розроблення складових галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) / Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти. Київ, 2013. 90 с.
6. Пляченко Т. М. Формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з музично-інструментальних дисциплін. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2015. Вип. 18. С. 146–150.

REFERENCES

1. Huralnyk N. P. (2007). Komplekt typovykh navchalnykh program z dystsypliny “Osnovnyi muzychnyi instrument – fortepiano”. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University [in Ukrainian].
2. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy № 1556-VII vid 01.07.2014 r. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrainy-pro-vyschu-osvitu> [in Ukrainian].
3. Kartashova Zh. (2015). Obgruntuvannia metodyky fakhovoi pidhotovky maibutnioho vchytelia muzychnoho mystetstva u protsesi muzychno-vykonavskykh dystsyplin. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical Issues of Humanities, Issue 14, 78–86* [in Ukrainian].
4. Kuzmina N. V. (1993). Professionalizm pedagogicheskoy deyatelnosti. St.Petersburg: Saint Petersburg State University [in Russian].
5. Metodychni rekomendatsii z rozroblennia skladovykh haluzevykh standartiv vyshchoi osvity (kompetentnisnyi pidkhid). (2013). Kyiv [in Ukrainian].
6. Pliachenko T. M. (2015). Formuvannia fakhovykh kompetentnostei maibutnioho vchytelia muzychnoho mystetstva na zaniattiakh z muzychno-instrumentalnykh dystsyplin. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Academic Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 14: Theory and Methodology of Artistic Education, Issue 18, 146–150* [in Ukrainian].